

ביצה טז

פסח יום ראשון

משה שווערד

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה

1. ספר מרומי שדה

**דף ט"ז א'. מרכ"ש עד יוכ"כ כו. פ"ה דכ"ח תלוי ופגוד
כדאי צמס' רכ"ש דף ע"ז, שכחתימכ לצינונים
כ"ח ציוכ"כ. חבל צכר"ף כ"ו כנוס' מרכ"ש עד רכ"ש.
וכ"י עיקר, שכ"י למדיס מדכתיב כ"י חק לישראל, וחוק כ"ח
גמר דין כדאי צכר"ש דף כ"כ צ"י. חלל דכ"ח דאי שס
דגמר דין נחמס ציוכ"כ, כ"ח צשאר"י מאורעות, חבל חיים
ופרנסכ וגמר צכר"ש:**

2. העמק דבר על במדבר פרק כט פסוק ב

ועשיתם. כבר ביארו בירושל' ר"ה פ"ד ה"ה וברבה פ' אמור. דלהכי כתיב בר"ה ועשיתם ולא והקרבתם ללמדנו שביום ר"ה דומים כאלו נעשים מחדש. והיינו דכתיב בתהלים ק"א פנה אל תפלת הערער ואל בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה. פ"י עם נברא בר"ה יהלל י-ה ביום התקדש חג הסכות. וע"י מש"כ בס' דברים כ"ו ט"ו (והנה ביוה"כ לא כתיב ועשיתם. מזה יש ללמוד דגמר הדין של חיים נגמר בר"ה. וה"נ פרנסה תלויה בחיים וכוונת הר"ה ביצה פרק ב' כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה עד ר"ה. ולא כדאיתא לפנינו מר"ה עד יוה"כ. אלא מר"ה עד ר"ה דלהבא והכי איתא ברבה פ' אמור. והכי משמע מהא דדרשי בביצה שם מדכתיב כי חק לישראל הוא לישיני דמזוני. והרי כן דרשו במס' ר"ה דכ"ה ב' דאימתי הוי חק בגמר דין. אלא עיקר הדין לענין חיים ומות הוא בר"ה. וממילא נקצבה הפרנסה. דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני. והא דתנן במס' ר"ה פ"א דגמר דינו ש"א עד יוה"כ. היינו לענין איכות השגת פרנסתו וש"ד שתלוי בכפרת עונות וכלשון דתניא מי שאירע לו קרי או אונס לפי יוה"כ כו'. או לענין מלחמת שרי מעלה עם כלל ישראל וכמש"כ בסדר מועדות דפ' אמור בס"ד):

3. רש"י ביצה דף טז/א

חזן מהוצאת שבתות - אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה, ומהיכן תבואהו, אלא לפי מה שרגיל ממציאם לו, לשעה או לאחר שעה:

4. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טז/א

כל מזונותיו של אדם קצובים לו כו'. פירש מורי נר"ו הקדוש ברוך הוא קוצב מזונותיו של כל אדם שימציא לו ריוח כשיעורן. ואין בכלל אותו ריוח הוצאת שבתות וימים טובים אלא שאם הוסיף כלומר שמוציא עליהם הרבה הקדוש ברוך הוא מוסיף לו על אותו ריוח הקצוב תוספת מרובה ואם פחת כלומר שלא עשה כראוי לשבת וליום טוב פוחתין לו כלומר אין ממציאם לו ריוח הראוי להוצאת שבתות וימים טובים אלא כשיעור שהוציא בצמצום מוסיפין לו על אותו ריוח הקצוב לכל ימות השנה. ונמצא שהוא פחת מן ההוצאה הראויה לשבתות וימים טובים פוחתים לו מן הריוח הראוי לפרוע הוצאת שבתות וימים טובים. ואם מוסיף מוסיפין לו ריוח כנגדו עד כאן לשונו. ורש"י ז"ל פירש דהקדוש ברוך הוא גוזר ופוסק מה ישתכר באותה שנה לצורך מזונותיו חוץ מהוצאת שבתות שלא פסק מה ישתכר לצרכן דאותה הוצאה ממציאין לו לאותה שעה או לאחר שעה. וכתב ז"ל ולפיכך יזהר מלעשות הוצאה יתירה בחול דאפשר שלא פסקו עליו כל כך מן השמים. וכתב הריטב"א ז"ל דלאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים דהוא הדין לכל הוצאה של מצוה אלא נקט הני דרגילי ושכיחי. וכתבו בתוס' דכולן רמזים בהאי קרא. דלכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' מיירי בשבתות וימים טובים. חדות ה' היא מעוזכם זה מגדל בניו לתלמוד תורה כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. לחם חוקי פירוש ויליף מיניה תלמוד תורה וכל דבר מצוה. אי נמי לתלמוד תורה נקרא חוק דכתיב חקיו ומשפטיו לישראל:

5. גליוני מנחת חן

שם שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו. כתב בספר משמרת איתמר (פ ויקהל) דאין הכונה שמחזירין לו בדיוק מה שהוציא יותר על המדה, דאם כן, איוה שכר וריוח יש לו מזה, אלא הכונה היא, שלפי כמות ההוצאות, שמוציא יותר לשבת, באותה מידה מוסיפין לו, שיוכל להוציא גם כן בימות החול יותר על המדה, ולכן נאמר "מוסיפין לו", ולא מחזירין לו.

6. רש"י ביצה דף טז/א

כל מזונותיו של אדם - כל מה שעתידי להשתכר בשנה, שיהא נזון משם קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליהדר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו:

7. ביאור הלכה סימן תקכט ד"ה ואל

ואל יצמצם בהוצאת יו"ט - אבל בשאר הימים צריך כל אדם לצמצם בהוצאותיו [טור] ומקורו מהא דאיתא בגמרא מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו' ופירש"י ליהדר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו עכ"ל וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעו"ה הרבה אנשים עוברין ע"ז ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף עי"ז לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלמה. והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה הזו. והסיבה הגדולה שבכולן הוא ע"י הנשים שדעתן קלות ואינן רואות הנולד ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרוחתו ולא יותר ועיין בקונטרס שפת תמים פרק ה' מה שכתבנו בזה:

8. ספר דברים פרק יא

(יב) ארץ אשר ידוד אלקיך דרש אתה תמיד עיני ידוד אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:

9. שפתי כהן על דברים פרק יא פסוק יב

עוד מרשית חסר א' רמז כאן תשרי, כמו שאמרו ז"ל (ביצה ט"ז). כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה כפי זכותו

10. ספר חתם סופר על מסכת ביצה דף טז/א

כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב. פי' כי חק לישיני דמזוני משום שהמזונות הם כחק בלי טעם דלא בזכותא תליא מילתא ויש רשע וטוב לו ע"כ הוה כחק ואין אדם יכול לעמוד על טעמו של דבר אך הוצאותיו למצות ה' שבת ות"ת הוא במשפט ישר אם פוחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו. וזה הוא כי חק לישראל הוא מה שהוא לצרכי ישראל עצמם הוא חק ולא במשפט. ומשפט לאלקי יעקב מה שהוא צורך לאלקי יעקב היינו צורכי מצות הוא במשפט שאם מוסיף מוסיפין לו:

11. ספר מסילת ישרים - פרק כא - בדרכי קניית החסידות

אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה הוא הבטחון, והוא שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאז"ל במאמריהם (ביצה ט"ז): כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וגו', וכן אמרו (יומא ל"ח): אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא, וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, (בראשית ג): בזעת אפך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו: על כן (הואיל וכך גזר המלך) אמרו (ספרי): יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה) תלמוד לומר: בכל משלה ידך אשר תעשה (שצריך אתה להשתדל ולעשות), אך לא שההשתדלות

הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרחת, וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים

שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים ט"ה): כי לא ממוצא וממערב ולא וגו', כי אלקים שופט וגו' ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כ"ג): "אל תיגע להעשיר מבינתך חלל". אלא הדרך האמיתית הוא דרכם של החסידים הראשונים עושים תורתן עיקר ומלאכתן תפלה, וזה וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולבו מוכן לחסידות האמיתית ולעבודה התמימה:

12. באר אברהם לר' אברהם בן הגר"א (תהילים פ"א) כתב לבאר הפסוק "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו":

"כבר ידעת שמילת חודש איננה מורה על כל החודש אלא על יום ראש חודש, וכו', וראש חודש אינו אלא יום אחד, ואמר תקעו ביום הראשון. גם תקעו בכסה שהוא היום השני שעדיין הירח שהיא רמז לכנסת ישראל נכסה עם עב וענן עונותינו המבדילים, ומצד עוונות כל השנה נעשה עב וענן שהם מכסים אותה ועושים לה מחיצה בפני השמש שלא תקבל אורה, ואמר ליום חגנו לפי שיום הראשון הוא חג ה' האמור בתורה. אמנם יום השני הוא חגנו כאלו שאלנו ממנו יתברך שאל יחתוך גזר דינו ביום הראשון משום שנפיש אף וימתין לנו עד יום השני והקב"ה שומע אל עמו".

ומבאר שם עוד את הפסוק: "הרנינו לאלקים עווינו הריעו לאלקי יעקב כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב": "כי יום ראשון הוא יום דין קשה אמר הרנינו לאלקים שהוא מידת יצחק. ויום שני, ממוזג ורפה, אמר הריעו לאלקי יעקב שהוא רחמים כי יעקב בעלה דמטרוניתא, ולז"א משפט לאלקי יעקב ואז יוציא כאור צדקנו".

13. רינת חיים על תפילות הימים הנוראים (להגר"ת פרידלנדר ז"ל) כתב לבאר דברי ר"א בן הגר"א, וז"ל:

"ביאור הענין בקצרה: ביום הראשון דנים כל אחד אם הוא צדיק הראוי מצד מעשיו הוא לזכות בדין, ומי שלא זוכה בדין היום הראשון השי"ת ברחמיו עושה לו דין נוסף ביום השני דינא רפיא קל יותר וכו', וזה תקעו בחדש - בראש חודש שהוא יום הראשון של ראש השנה שבו יש דין קשה אם ראוי אדם מצד מעשיו הוא לזכות בדין אז תקעו בשופר, ותקעו גם בכסה - ביום שהלבנה עדיין מכוסה, ביום השני של ראש השנה, שבו הדין רפה, וכו', שהוא בעצם אינו ראש השנה מן התורה, אלא שהקב"ה נעתר לבקשתנו ונותן לנו יום נוסף, לכן הוא נקרא ליום חגנו החג שלנו שניתן לבקשתנו".

14. ספר בניהו בן יהוידע על ביצה דף טז/א

שם אמרו עליו על שמאי הזקן. י"ל תיבת עליו לשון יתר הוא. ונראה לי בס"ד כי אמרו בזוהר הקדוש שמאי אחוז במידת הגבורה והלל במדת החסד, וידוע כי השפעה שבאה ממדת הגבורה יש לה קצבה ושיעור ואין בה רבוי שהוא בגדר מאד, ולכן שפע הבא מן הגבורה פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה מה שאין כן שפע הבא ממדת החסד אין לו קצבה ובא בארוכה תמיד ואין לו שיעור וגבול אלא הוא ברבוי בגדר מאד, ולכן הלל ע"ה שהיה אחוז במדת החסד היה לו בטחון גדול שבערב שבת ימצא לו בהמה שמינה הראויה לכבוד שבת ולכן כשרואה בחול בהמה למינה אינו חושש פן לא ימצא לו כמוה בערב שבת כי מדת החסד השפעתה ברבוי של מאד ובודאי ימצא כמוה בע"ש, אבל שמאי מכח שהוא אחוז בגבורה הולך על פי המדה הזאת וחושש אולי לא ימצא לו בהמה שמינה כמו זאת בע"ש כי אין כל העתים שוות ולפעמים תקטן ההשפעה על פי המדה הזאת, ולכן היה מנהגו אם מצא בהמה נאה יאמר זו לשבת וכו' כי חושש פן יעמוד השמן של השפעתו בע"ש דשפע הגבורה פעמים בא בארוכה בא בקצרה, וזה שאמר אמרו עליו על שמאי הזקן כי זו המדה הנמצאת בו באה לו מכח המדה העליונה שהיא עליו רצונו לומר מדת הגבורה שהוא אחוז בה אחר השפעתה פעמים בארוכה פעמים בקצרה, ולכן כשרואה בהמה נאה בחול אומר זו לשבת דחושש אולי לא ימצא כמוה בע"ש:

15. ספר חתם סופר על מסכת ביצה דף טז/א

וא"נ י"ל דהלל כל מעשיו לש"ש וי"ל שגם אכילתו והנאתו גופו ביום חול היה קודש וקרוב לה' וא"כ מצוה שבא לידך אל יחמיצנה לשמור על שבת כי גם היום מצוה בבהמה שמינה אבל מודה הלל מי שאינו יכול לכווין כן כל מעשיו טוב יותר לעשות כשמאי. ומיושב ג"כ קו' רמב"ן על רש"י פ' יתרו, וק"ל:

16. העמק דבר על דברים פרק ה פסוק יב

(וכבר ביארנו בהע"ש פ"א דאין בעיקר הדין מחלוקת ולא כהרמב"ן בפ' יתרו שכתב דזהו סברת שמאי בביצה דט"ז דתניא אמרו עליו על שמאי הזקן בכל ימיו היה אוכל לכ"ש כו' אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו לש"ש שאמר ברוך ה' יום יום. והוכחנו שם דאאל"כ דפליגי בדין שהרי במס' שבת דף ט"ו איתא דלא נחלקו שמאי והלל אלא בג' דברים. ועוד דמגוף לשון הברייתא מוכח הכי דקאמר מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו לש"ש. אלמא דמשום שכל מעשיו לש"ש והיה אוכל בכל השבוע כאלו הוא מכניס אורח ועוסק בדבר מצוה שפטור מה"מ. ועוד ביארנו שם. ולכאורה קשה הא בביצה שם איתא תנ"ה בש"א מחד בשבא לשבתך ובה"א ברוך ה' יום יום. אלמא דמחלוקת היא בדין דאי אפשר לומר דכל ב"ה היינו תלמידיו המרובים כולם היו במעלת הלל שכל מעשיהם לש"ש. אלא ע"כ פליגי בעיקר דין. אבל מכ"מ נראה דכ"ע מודי בעיקר הדין דמצוה להכין מחד בשבא אלא שנחלקו בהא שכתב הרמ"א סס"י רמ"ח דאפילו הולך לסחור או לראות פני חבירו חשוב הכל דבר מצוה ורשאי לצאת לפני השבת אע"ג שיודע שיהא נצרך אח"כ לחלל שבת משום עוסק במצוה פטור מה"מ. כמש"כ המרדכי פ"א דשבת סי' רנ"ה ולכאורה קשה טובא הא אין בכח מצות פרנסה לדחות כל המצות. ותו הרי אפילו מילה בזמנה בשבת הסכימו הפוסקים שאם נתפזרו ההמונים שאחר המילה אסור למול ושיהא נצרך לחלל שבת אח"כ. וע"כ צ"ל דאע"ג דמצוה להכין לפני השבת על הש"ק אינו אלא כמו כל המצות דכתיב ההכנה בתורה ומכ"מ אינו מ"ע ממש אלא הכנה למצוה והכי מוכרח לומר לשיטת רש"י כמש"כ בהע"ש סי' קס"ח. והכנה דמצוה נדחית אפילו מפני מצוה קלה כמו פרנסה ובזה פליגי ב"ש וב"ה דב"ש סברי דהיא המצוה גמורה ואינה נדחית מפני מצוה דפרנסה וב"ה סברי ברוך ה' יום יום. פי' דבכל יום איכא מצוה לפרנסה אשה ובנים. ודוחה מצוה זו. אבל הלל עצמו שכל מעשיו היו לש"ש והיו מצוה גמורה ודוחה ופותר מן מצוה מש ג"כ אפילו לשמאי:).

17. ריטב"א על מסכת פסחים דף קב/ב

כתב הרשב"ם ומה שאין נותנין האמוראים סימן לבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים למוצאי שבת שהוא יו"ט שהרי גם ביו"ט יש לו נשמה יתירה כבשבת. והתוספת הקשו דא"כ במוצאי יו"ט נמי יברכו על הבשמים וכתב הרא"ש ז"ל עיקר הטעם דאע"ג דביום טוב ליכא נשמה יתירה מיהו שמחת יו"ט ואכילה ושתיה מועלין כמו הבשמים ע"כ

18. תוספות ביצה דף לג/ב

כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח לן כו' - ומיירי להריח כדמסיק דסבר כרבנן דאמרו התם גבי לחצוץ שניו פטור אבל אסור ולהריח מותר אפי' לכתחלה ולא גזרו שמא יקטום וא"ת למה נמנעו כשחל יו"ט במ"ש מלהריח בשמים משום שמא יקטום והא לא חיישין כדמוכח הכא אליבא דרב יהודה דס"ל כרבנן וגם אין שייך לפרושי טעמא משום אש גיהנם שמתחיל לשרוף ולהסריח ולכן מברכין בכל מ"ש דעלמא וכשחל יו"ט במ"ש או אין האש מתחיל לשרוף ולהסריח ולכן לא מברכין דהא גם ביו"ט שובת דא"כ גם במוצאי יו"ט אמאי לא מברכין אבשמים וגם אין לפרש דהא דמברכין אבשמים במ"ש משום נפש יתירה שאבד ומריח הבשמים ומישב דעתו עליו וכשחל במ"ש או אינו מפסיד נפש יתירה דביו"ט אית ליה נשמה יתירה דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא מברכין אבשמים ואי ליכא הני טעמי א"כ מ"ט דמברכין אבשמים במ"ש וי"ל דלעולם טעמא דמברכין אבשמים במ"ש הוי משום נשמה יתירה וביו"ט ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט להיות במ"ש כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים:

19. ספר דבר שמואל

תודה רב אמר וכו' במוצאי יו"ט אמאי לא תקינו בשמים. ומנהל בשם הפ"ח דכ"ע שישראל הס טעמים את קדושת יו"ט, דישראל קדושו לזמנים אי"כ הנשמה יתירה שכל מהעבודה העלמית אינה מסתלקת.

20. ספר קדושת לוי - דרוש לפסח

והנה נבוא לבאר קודם על מה שבשבת אין מביאין חטאת ובראש חודש וביום טוב מביאין חטאת כמאמר שעירי חטאת לכפר בעדם. כי הנה אמרו חכמינו ז"ל (פסחים קיז ע"ב) שבת קביעא וקיימא ראש חודש ויום טוב ישראל מקדשי להו, כי בשבת הוא התעוררות העליון. אבל יום טוב וראש חודש, הוא התעוררות התחתון בעת שישיראל יש להם התעוררות התחתון לקדש החודש הן ביום הכ"ט הן ביום הלמ"ד בו ביום מקדשין החודש והיום טוב, וכפי מה שיראו לחכמי הדור לפי הבחינה לקדש היום באותו בחינה כדי לקדש יום טוב באותו יום הראוי לאותו בחינה המכוונת עליו. ובאמת התעוררות התחתון יכול האדם לקשר עצמו בזה הבחינה לעולם, דהיינו או בחינת אהבה או בחינת היראה או בחינת התענוג אבל שבת הוא התעוררות העליון ואינו יכול לקשר עצמו בו. אבל יום טוב וראש חודש הוא התעוררות התחתון יכול אדם לקשר עצמו בו לעולם אפילו לאחר יום טוב. וזהו הרמז שלאחר יום טוב הוא אסרו חג ואחר שבת אין עושיין שום אסרו שבת כי ביום טוב יכול האדם להתקשר עצמו בזה הבחינה מחמת שיום טוב הוא התעוררות התחתון וזה שאחר יום טוב הוא אסרו חג להתקשר עצמו בזה הבחינה. ובה מתורק קושיית תוס' שאין מברכין אחר יום טוב ואין מברכין במוצאי שבת החל ביום טוב על הבשמים כי ביום טוב יש נשמה יתירה ולכך אין מברכין במוצאי שבת החל להיות ביום טוב ומה שאין מברכין במוצאי יום טוב עצמו על הבשמים משום שהבחינה שיש לאדם ביום טוב שהוא על ידי התעוררות התחתון יכול אדם לקשר עצמו בו ולכך אין צריך לברך על הבשמים במוצאי יום טוב. אבל שבת הוא התעוררות העליון וכיון שיצא שבת מסתלק התעוררות העליון ואי אפשר לאדם לקשר עצמו בו אם לא בשבת הבא שמגיע התעוררת עליון מחדש ולכך במוצאי שבת מברכין על הבשמים, כי באמת בשבת בא הנשמה יתירה לאדם מחמת התעוררת העליון וביום טוב בא הנשמה יתירה לאדם מחמת התעוררות התחתון ונמצא בין כך ובין כך יש לאדם נשמה יתירה ביום טוב לכך אין מברכין במוצאי שבת שחל ביום טוב על הבשמים, ואין מברכין במוצאי יום טוב:

21. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טז/ב

הא דאמרין אם צלאן נכרי סומך עליהן משום עירובי תבשילין פירש מורי נר"ו דאתא לאשמעינן דאף על גב דהוי תרתי דסרתן להדדי דהא לגבי עירוב דבעינן תבשיל חשבינן ליה כתבשיל ולגבי בשולי נכרים לא חשבינן ליה כתבשיל כיון שהוא נאכל כמות שהוא חי. וסלקא דעתך אמינא לא לסמוך עליה משום עירוב כי היכי דלא ליהוי מילי דרבנן כחוכא וטלולא וכדאמרין סוף פרק הדר קא משמע לן:

22. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טז/ב

פשיטא דעת מניח בעינן. פירוש דבעינן שיהא דעתו לערב ולזכות לאחרים בשעת הנחה. דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן. פירוש בעינן שימלך בו אם ירצה בעירובו או לא. וא"ת והא זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ומאי קמיבעיא ליה. תרץ רב אחא ז"ל דכיון שאין צריך כזית לכל אחד ואחד פחות מכזית לא חשיבי זכות. והקשה הריטב"א דמכל מקום הרי זוכה על ידי כן שיוכל לתקן צרכו לשבת. ותירץ ז"ל דכיון דאין עירוב זה אלא להיכרא שיברור מנה יפה לשבת אי נמי שידע שאין מתקניו מיום טוב לשבת הוה סלקא דעתין [דבעינן] שידע בו הזוכה מבעוד יום דאי לא לא הוי היכרא. ואתינן למיפשטא מדשמואל דאין צריך דעת מי שהניחו לו דהא שמואל מערב אכולה נהרדעא ומסתמא לא היה מודיע לכל מבעוד יום קודם שיניח. אי נמי והוא הנכון דפשטינן לה מדר' יעקב בר אידי שהיה מכריז ביום טוב מי שלא הניח ערובי תבשילין יבא ויסמוך אידידי דאלמא משמע דאף על פי שלא היו יודעים מבעוד יום קודם שיניחו הוי עירוב ובלבד שיוודיעם למחר קודם שיכינו כלום. וכן המנהג שאין מודיעין לקהל ליל ערב יום טוב קודם הנחה אלא ליל יום ששי קודם הכנה:

23. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף טז/ב

ואומר ערובי תבשילין מונחים עד תחום שבת. פירש רש"י דלעומדין חוץ לתחום לא היה דעתו מן הסתם ולא עלה על לבו לזכותם. פירוש לפירושן ואפילו יכולין לבא על ידי עירוב או בורגנין. ונראה מדבריו ז"ל שאם התנה בפירוש שהוא מזכה לאותן שחוץ לתחום שהן יכולים לבא מהני תנאו וכן דעתו של הרא"ה:

24. שפת אמת על ביצה דף טז/ב

שם בגמ' וכמה עד תחום שבת. פי' רש"י דאין דעת המניח על אנשים שאינם בתחום. והי' אפ"ל הטעם דלא מהני אלא לאותם שהן בתוך התחום כיון דיכולין לבוא ביו"ט. ולפ"ז מי שהניח ע"ת חשיב לדידי' כתוך התחום. אבל מפ"י רש"י לא משמע כן [וכ"כ ברמ"א (סי' תקכ"ז סעיף ח')] בשם הה"מ ע"ש] אך יש לדייק מדברי רש"י דאם פירש שמניח גם עליהם מהני אבל הר"ן כ' דאפשר דלא מהני דאינו בדין שיערב אחד על כל העולם. משמע מדבריו דאי הוי מהני אפ"ל לכל העולם ממש הי' מהני אפ"ל לא הניחו עירוב תחומין. וכן נראה מסברא דמה בכך שהוא א"י לבוא עתה מ"מ הוי כהניח הוא בעצמו ע"ת בעיו"ט ואח"כ הלך לו דלא מציינו שיהי' אסור לבשל במקום אחר כשאין עירוב תבשילין שלו במקום זה. אבל הרשב"א בעבונה"ק וכן בשו"ע כתבו דדוקא למי שהוא רשאי לבוא לכאן שהניח עירוב תחומין לדידי' מהני במפרש שמניח בעבורם אבל בלא"ה לא מהני. וצ"ע לפ"ז במי שהניח עירוב תבשילין והלך למקום אחר מה דינו. וגם תמוה לדבריהם למה לא יהי' דעת המניח על מי שהניח עירובי תחומין כיון דהכל תלוי אי יכול לבוא לאכול העירוב א"כ לעולם דעת המניח על מי שיוכל לצאת בו אלא ודאי משמע דמצד

קירוב המקום אין דעתו אלא על תחום שבת. ולדברי הר"ן אפ"י ה' דעתו על טפי נמי לא מהני אבל שלא יועיל על מי שאינו יכול לאכול [אפ"י אם הניח בעצמו ע"ת] אין לנו וצ"ע לדינא:

25. פני יהושע על ביצה - דף טז ע"ב

שם ההוא סמיא דהוה מסדר וכו' לשנה חזייה דהוה עציב וכו'. ופירש"י לשנה האחרת וראש השנה היה שאין יכול להתנות עכ"ל. וכבר צווחו קמאי דקמאי בכונת רש"י בזה מי הכריחו לפרש כן דהא שפיר מצינו למימר שהיה ביו"ט של גליות אלא שחל יו"ט הראשון בערב שבת או אפילו שחל יו"ט של גליות ביום ה' וביום ו' אלא שהסמיא לא נזכר עד יו"ט שני דהיינו בערב שבת ותו לא מצי להתנות, ומהרש"א נדחק בפירושו ועם כל הדוחק לא יצא ידי חובתו ליישב הקושיא. והנראה לענ"ד בכונת רש"י דקשיא ליה הא דאמרינן לשנה חזייה דהוה עציב ואמאי הוה עציב כיון שכבר ידע שכך היה מנהגו של שמואל שהיה מערב תמיד משלו על כל מי שלא הניח וא"כ היה לו להסמיא לסמוך אעירובו של שמואל כמו שאמר לו אשתקד, וע"כ צ"ל בזה כדפרישית לעיל דמה שגדול הדור צריך להניח על כל בני עירו היינו כשחל יו"ט הראשון בערב שבת, משא"כ אם חל יו"ט הראשון בחמישי בשבת אין צורך לגדול הדור להניח על מי שלא עירב כיון שעדיין יוכל הלה להתנות ולהניח מיו"ט הראשון ולשמא ישכח שני פעמים רצופין ודאי ליכא למיחש דאפילו למאי דלא ידע האי סמיא דבשני פעמים בשני שנים מיקרי פושע אבל בשני ימים רצופים ודאי לא שכיח שישכח, תדע דהא לר' יעקב בר אידי דהכריז כל מי שלא הניח ודאי לא היה עושה כן כשחל ביום ה' וביום ו' דאז מכריז כל מי שלא הניח יסמוך על שלי יכריז ביום הראשון כל מי שלא הניח אתמול יניח היום ויתנה אלא על כרחך דקושטא דמילתא הכי הוא דבשני ימים טובים של גליות שחל ביום ה' וביום ו' לא היה מניח דביו"ט הכל פנוין ממלאכתן ולא שכיח שישכח אלא בערב הרגל, ולפי"ז אתי שפיר דהוה עציב האי סמיא דנהי דאשתקד א"ל שמואל סמוך אדידי היינו שחל יו"ט הראשון בערב שבת, משא"כ עכשיו שחל יו"ט הראשון ביום ה' קסבר האי סמיא דשמואל לא היה מניח מטעמא דפרישית והאי סמיא לא נזכר עד יום השני של יו"ט ומש"ה הוה עציב. אלא כיון דחזינן דלקושטא דמילתא היה שמואל מניח באותו פעם דהא א"ל פושע את לכו"ע שריא ולדידך אסור אלמא שהיה מניח על כל מי שלא עירב לכך פרש"י דמה שהניח שמואל אפילו כשחל יו"ט הראשון בה' היינו משום דראש השנה היה שאינו יכול להתנות. אבל הסמיא דהוה עציב הוה טעי בהכי והוה סבר דיו"ט של ראש השנה נמי שרי להתנות והיינו כדסברי נהרדעי לעיל (דף ו' ע"א) אף ביצה מותרת וה"נ הוה טעי רבינא שם לענין עירוב תבשילין גופא ומש"ה הוה עציב, כן נראה לי נכון בכונת רש"י ואף שלא נזכר דין זה בשום פוסק דכשחל יו"ט הראשון של גליות בה' אין צורך לגדול הדור להניח על כל בני עירו מ"מ טעמא דמסתבר הוא, ועיין מה שכתבתי בזה עוד בריש פירקין ודוק היטב:

26. הרא"ש על ביצה פרק שני - סימן ג

דודאי כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו ונפקא מינה למי שהיה טרוד ולא היה יכול לערב או ששכח ולא עירב אבל לכתחלה אין לו לאדם לסמוך על עירוב של גדול העיר אלא צריך כל אדם להניח בביתו עירוב. ואם נזכר ולא הניח עירוב ולכתחלה סומך על עירובו של גדול העיר פושע הוא ואינו יוצא בעירובו כדאמרינן לקמן (דף טז ע"ב) ההוא סמיא דהוה מסדר מתניתא קמיה דשמואל. יומא חד חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת א"ל דלא אנחי עירובי תבשילין א"ל סמוך אדידי. לשתא אחריתא חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אנחי עירובי תבשילין א"ל פושע את לכולי עלמא שרי ולדידך אסור:

27. בענין האם תקנו חכמים עירוב תבשילין לכל צורך או דוקא לצרכי סעודה

נחלקו האחרונים, האם תקנו חכמים עירוב תבשילין לכל צורך או דוקא לצרכי סעודה, שלדעת המגן אברהם עירוב תבשילין מתיר רק צרכי סעודת שבת, ובזה יבואר, לדעת המגן אברהם, מה שאסרו להניח עירוב תחומין מיו"ט לשבת מכת העירוב תבשילין (או"ח סי' תקכ"ח) והטעם הוא, שאין זה מצרכי הסעודה, וז"ל המג"א (שם) '...דע"ת אין מתיר אלא צרכי סעודה... ומחמת דין זה פסק המג"א (או"ח סי' תרס"ז) שאסור לגלול ס"ת ביו"ט כדי שיהיה מוכן לשבת כיון שאין זה צרכי סעודה, וז"ל: 'וגם במהרי"ל אוסר לחפש הס"ת משבת ליו"ט משום הכנה'.

לעומתו, טוען רע"א (סי' תרס"ז ובסי' תקכ"ח), שאין זה הטעם בדברי השו"ע ובוודאי שעירוב תבשילין מתיר להכין כל צרכי שבת ביו"ט, וע"כ מותר לגלול ספר תורה מיו"ט לשבת. וז"ל:

לחפש הס"ת משבת ליו"ט. משמע מיו"ט לשבת מותר ע"י עירוב תבשילין. וע' מג"א סי' תקכ"ח ס"ב בשם הר"ן ועמ"ש שם בגליון ולטעמ' דידי שם הכא מיו"ט לשבת מותר ע"י ע"ת דשייך ג"כ היתירא הואיל ומקלעי אורחים ורוצים ללמוד הפרשה שיקראו בשבת לגלול אבל לטעמא דהמג"א שם בשם הר"ן דע"ת אינו מתיר אלא צרכי סעודה. א"כ הכא אסור לחפש הס"ת מיו"ט לשבת

ובס' תקכ"ח כתב רע"א, וז"ל:

[מג"א סק"ב] דע"ת אין מתיר אלא צרכי סעודה. לכאורה הא נראה ליתן טעם אחר. דע"ת אינו מתיר רק מה דמותר ביו"ט לעשות לצורך עצמו מותר לעשות לצורך שבת. וגם דאפשר שיהיה לצורך יו"ט אם יקלעו לו אורחים. אבל לענין עירוב דלא משכחת דבר זה לצורך יו"ט עצמו דע"ת להיתר יו"ט צריך להיות קודם יו"ט. וגם המעשה דעירוב בוודאי אינו לצורך היום דלא יהיה הטלטול ביומו כיון דלא היה מערב קודם. בכה"ג דוודאי לצורך שבת הוא אין ע"ת מתיר ודו"ק...

מבאר רע"א, שהטעם שלא מועיל עירוב תבשילין להתיר הנחת עירוב תחומין איננו כדברי המג"א שהעירוב מתיר רק צרכי סעודה, אלא, הטעם הוא, **מפני שעירוב תבשילין מתיר רק מה שבעצם מותר לעשות ביו"ט ע"י שיתכן ויצטרך את הדבר לצורך יו"ט עצמו**, וע"ז מועיל עירוב תבשילין שהתחיל את ההכנות מבעוד יום להתיר צרכי שבת. **ודבר הראוי ליו"ט עצמו מותר מטעם שמא יבואו אורחים ומותר לעשותו ע"י עירוב תבשילין לצורך שבת**. מחמת זה, מותר לגלול ס"ת כי אולי יבואו אורחים היום וירצו ללמוד מאותו מקום שגולל, וע"כ עירוב תבשילין מועיל להתיר גלילת ס"ת אע"פ שאין זה מצרכי סעודה. כ"ז מהני לס"ת, **אבל, לעירוב תחומין אין שום צורך ביו"ט, וניכר הדבר שהוא אך ורק לצורך שבת. וע"כ לא ניתן להתיר הנחת עירוב זה ע"י עירוב תבשילין**. [כמו כן אין שום משמעות להנחת עירוב תחומין מערב יו"ט וע"כ לא יתכן שיחול עליו עירוב תבשילין ע"ש].